

vzw Vrienden van het HuiZeke

Vossenplein 23, 1000 Brussel

Kansarmoede en Onderwijs

Beleidsdossier: Sociale Dienst of Cel Schoolmaatschappelijk werk

Contactpersoon: Ann Milis, 02.511.15.77

Inhoud

1	Voorwoord	5
2	Achtergrond: Visie en uitgangspunten	7
2.1	Buitenkant van de armoede in het onderwijs	8
2.2	Binnenkant van de armoede: 7 gevoeligheden	8
2.3	Conclusie en aanbeveling	8
3	Aanbeveling tot cel voor schoolmaatschappelijk werk	10
3.1	Wat is een cel voor schoolmaatschappelijk werk?	17
3.1.1	Functie van het schoolmaatschappelijk werk	18
3.1.2	Kerntaken van schoolmaatschappelijk werk	18
3.1.3	Doel van het schoolmaatschappelijk werk	18
3.1.4	Doelgroep van het schoolmaatschappelijk werk	19
3.1.5	De werkwijze van het schoolmaatschappelijk werk	19
3.1.6	Door wie wordt de cel schoolmaatschappelijk werk ingeschakeld?	20
3.1.7	Belang van een cel schoolmaatschappelijk werk in relatie tot de buitenkant van armoede ..	21
3.1.8	Belang van een cel schoolmaatschappelijk werk in relatie tot de binnenkant van armoede .	21
3.2	Samenstelling van een cel schoolmaatschappelijk werk	21
3.2.1	Schoolmaatschappelijk werker	22
3.2.2	Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting	22
	<i>De essentie van de functie van de ervaringsdeskundige</i>	23
3.3	Cel schoolmaatschappelijk werk in samenwerking met andere diensten	25
3.3.1	Samenwerking met CLB	25
	Wat is het CLB?	25
3.3.2	Samenwerking met de GOK-leerkracht	28
3.3.2.1	Wat doet een GOK-leerkracht?	28
3.3.2.2	Belangrijkste resultaatgebieden	28
3.3.3	Samenwerking met JAC (Jongeren Advies Centrum)	30

3.3.4	Samenwerking Verenigingen waar Armen het Woord nemen.....	30
3.3.5	Samenwerking met Brede school.....	31
3.4	Schoolmaatschappelijk werk reeds uitgebouwd in Nederland en Oost-Vlaanderen.....	31
4	Besluit.....	33

Inleiding

Vrienden van het Huizeke is gelegen op het Vossenplein 23 te 1000 Brussel in het hart van de Marollen. Wij werken sinds 2006 rond Armoede en Onderwijs. Door vele jaren samen te werken met mensen die leven onder de armoedegrens en door de deelname aan verschillende werkgroepen rond armoede en onderwijs, bouwden we heel wat expertise op met betrekking tot dit thema.

Met enige trots stellen we ons beleidsdossier voor waarin wij vanuit Vrienden van het Huizeke, een Vereniging waar Armen het Woord nemen, met de buurtwerkers, een ervaringsdeskundige in de armoede, ouders en jongeren samen werkten en nadachten over de "missing link" tussen mensen in armoede en de onderwijswereld.

Wij willen actief meewerken aan het bestrijden van armoede en sociale uitsluiting in het onderwijs. Dit willen wij doen samen met mensen in armoede zelf, die de dialoog aangaan met het onderwijs. Wij willen spreken, luisteren en ondersteunen waar nodig, omdat wij vinden dat het onderwijs een heel belangrijke rol speelt in het doorbreken van de vicieuze cirkel van armoede.

Een weerslag van onze bevindingen en ervaringen inzake armoede en onderwijs vindt u in deze bundel, die tevens heel wat informatie bevat voor scholen om zelf aan de slag te gaan rond armoede en onderwijs.

Wij kijken uit naar jullie reacties.

1 Voorwoord

Als Vereniging waar Armen het Woord nemen (VWAWN) stellen wij vast dat de communicatie tussen mensen die in armoede leven enerzijds, en “de maatschappij” anderzijds, voor veel bijkomend leed zorgt voor de armen. Dat is niet anders voor wat betreft de communicatie tussen het onderwijs (hierbij worden alle onderwijspartners bedoeld, vb. CLB, schoolopbouwwerk enz...) en de armen.

Het meest zichtbare kenmerk van armoede, ook wel de “buitenkant” van de armoede genoemd, is het financiële aspect. Scholen worden vaak eerst gealarmeerd door openstaande facturen. Maatregelen van de overheid en directies spitsen zich dan ook vaak toe op kostenverlaging. We kunnen hierbij denken aan de recente maatregelen om het basisonderwijs kosteloos (maximumfactuur) te maken en de studietoelage uit te breiden. We vinden dit een goede zaak, maar waarschuwen tegelijk om de “binnenkant” van de armoede niet te vergeten.

Er is immers ook een “binnenkant” aan de armoede: de beleving van armoede, want ***armoede doet wat met je draagkracht, armoede kleurt je hele leefwereld*** en dit zowel voor ouders als voor kinderen,....

De effecten van armoede op de leefwereld van mensen die er mee moeten leven zijn zelden gekend en begrepen. Heel veel “niet-kunnen” wordt geïnterpreteerd als “niet-willen”, of benaderd vanuit een goedbedoelde maar vernederende houding van liefdadigheid.

Mensen in armoede vragen meer dan liefdadigheid, zelfs meer dan kosteloos onderwijs. Ze vragen om binnen het onderwijs begrepen te worden, zij vragen dat ook hun kinderen in staat gesteld worden om een diploma te behalen. Dit vraagt een andere aanpak in het onderwijs. Dit houdt in dat ook de leefwereld van de arme gezien en erkend wordt. Het betekent dat het onderwijs beseft dat leerlingen in een armoedesituatie moeilijker abstract kunnen denken, dat ze meer tijd nodig hebben en veel meer inspanningen moeten leveren om een gelijk resultaat te behalen dan mensen die niet in armoede leven. Mensen in armoede vragen meer aandacht voor hun leerproces dan voor hun prestaties. Pas dan zullen zij tot de eindstreep van het diploma geraken.

Doorheen onze contacten met mensen in armoede hebben wij zelf ervaren dat met hen werken een eigen aanpak vraagt. Het is een werk van lange adem, dat eindeloos geduld en heel veel tijd kost. Wij hebben ons gerealiseerd dat het onderwijs dit niet alleen aankan, zonder de leerkrachten te overbelasten. Wij hebben ook vastgesteld dat zelfs de onderwijspartners, zoals CLB en schoolopbouwwerk, mensen in armoede moeilijk kunnen bereiken.

Daarom hebben we zelf, als partner vanuit het welzijnswerk, een aanbod gedaan tot het overbruggen van de kloof tussen mensen in armoede en het onderwijsveld.

We hebben mensen in armoede samengebracht, aan wie we allereerst onze grote dank willen betuigen.

Eenzijds ging het om een **oudergroep**, die maandelijks zijn vaste afspraak had in het Huizeke om er te overleggen over de problemen of moeilijkheden die ouders in armoede ervaren met hun kinderen op school, omwille van hun armoede-ervaring, en hoe deze al dan niet (h)erkend worden door de leraren of school.

Ouders gingen getuigen in scholen, maar luisterden ook naar de ervaringen van de leraren en directies. Zo werd heel wat informatie verzameld inzake armoede en hoe zich dit manifesteert in het onderwijs.

Anderzijds werkten we ook samen met een **jongerengroep** (van heel vaak meervoudig gekwetste jongeren) van Groep Intro, jongeren die vaak door een samenloop van omstandigheden tot de doelgroep behoren van zogenaamde “uitval-jongeren”. Maandelijks kwamen zij naar het Huizeke en vertelden er heel open over waarom ze afhaakten, de spaak gelopen relatie op school, met het CLB en zelfs met hun ouders.

Verder gaat onze dank uit naar de **scholen en leerkrachten** om zich open te stellen voor, en na te denken over de problemen die gepaard gaan met een leven onder de armoedegrens.

“We danken hen omdat zij de impact herkennen die armoede heeft op het leven van onze kinderen. Voor onze kinderen betekent dit een stem en een toekomst! Voor sommige leerlingen is dit een kans om uit de armoede te ontsnappen!” (getuigenis mama oudergroep)

Het Brussels Lokaal Overlegplatform voor onderwijs (LOP), het Brussels Platform Armoede (BPA) en de **meewerkende scholen** in de projectgroep “Armoede en Onderwijs”, willen we bedanken voor de realisatie van het Charter ‘Armoede en Onderwijs’. Dit instrument werd op 12 mei 2007 publiek gemaakt en alle Brusselse Nederlandstalige scholen worden hiermee aangemoedigd acties te ondernemen tegen armoede en sociale uitsluiting. Vrienden van het Huizeke kijkt uit naar de verdere samenwerking.

Het Netwerk tegen Armoede willen wij bedanken voor de ondersteuning die we krijgen tijdens het verticaal overleg op het Kabinet van de Vlaamse minister van Onderwijs en tijdens de vergaderingen van de werkgroep Armoede en Onderwijs.

2 Achtergrond: Visie en uitgangspunten

Armoede dient zich in de praktijk aan als een hardnekkig probleem. De wereld van de armen is dermate verschillend van de wereld van de middenklasser, dat het voor hen zeer moeilijk is om aansluiting te vinden bij de samenleving. Ondanks de inspanningen en de inzet van hulp- en dienstverleners, is de huidige armoedebestrijding voor armen weinig effectief.

Mensen in armoede worden op alle levensdomeinen door een diepe kloof gescheiden van de rest van de samenleving. Door de structurele en participatiekloof blijven mensen in armoede verstoken van alle basisrechten en verliezen ze de greep op hun eigen leven en op de maatschappelijke besluitvorming. Armoede installeert in het gevoel van mensen een enorm gekwetste binnenkant en een niet te bevredigen verlangen om er ook bij te mogen horen. Onder invloed van armoede worden basiskennis en basisvaardigheden die nodig zijn om zich in de samenleving te handhaven, niet verworven. Bovendien wordt de kracht die uitgaat van mensen in armoede, niet gewaardeerd en vaak zelfs niet gezien.

Armoede heeft een “binnenkant” en een “buitenkant”. Met **buitenkant** van armoede wordt de zichtbare kant van armoede begrepen, deze is meestal bekend als “geen of een tekort aan financiële middelen”. We spreken over materiële armoede of materiële uitsluiting. Mensen vinden geen betaalbare, kwaliteitsvolle woning, stellen doktersbezoeken uit, vinden moeilijk werk, en kinderen uit kwetsbare gezinnen lopen een groter risico op schoolachterstand.

Met de **binnenkant** van armoede doelen we op de beleving van de armoede en sociale uitsluiting, de menselijke gevolgen. Gebrek aan zelfvertrouwen, schaamte, trauma's als gevolg van uitsluiting,...

Beide aspecten, zowel binnen- als buitenkant van de armoede, hebben een invloed op schoolachterstand, zijnde leerprestaties, schooluitval, spijbelen,...

2.1 Buitenkant van de armoede in het onderwijs

Zoals eerder gezegd is de buitenkant van de armoede vaak eerst zichtbaar, ook op school: vb. openstaande facturen. Meestal is dit ook het aspect waar een school snel aandacht aan besteedt. De ervaring leert dat niet zelden incassobureaus worden ingezet, ongeacht of ouders de facturen al dan niet kunnen betalen, m.a.w. er wordt geen onderscheid gemaakt tussen onwillige ouders, en ouders die financieel geen kant meer op kunnen.

Uiteraard heeft deze aanpak effecten op de beleving van armoede, zowel bij de ouders als bij de jongeren zelf. Er wordt als het ware vanuit een individueel schuldmodel gereageerd, met als gevolg dat naast de kwetsuren die materiële armoede en uitsluiting meebrengen, een tweede laag kwetsuren wordt aangebracht door de samenleving, in dit geval het onderwijssysteem zelf. Dit brengt ons bij de binnenkant van de armoede

2.2 Binnenkant van de armoede: 7 gevoeligheden

Armoede is een draak met zeven koppen. Naast het materiële brengt armoede ook heel veel psychische schade toe. Lieven De Pril (medeauteur van “Ik ben iemand/niemand”) verwoordt tevens de zeven gevoeligheden van gezinnen in armoede, die evengoed tellen voor de schoolgaande kinderen in dat gezin: ***het gevoel niet mee te tellen; het gevoel niets te kunnen; het gevoel niets te kennen; het gevoel niets waard te zijn; het gevoel dat het je eigen schuld is; een gevoel van schaamte en tenslotte een gevoel van opgeven (het kan mij niet meer schelen).***

2.3 Conclusie en aanbeveling

Armoede is een complex probleem, en vraagt om een specifieke en deskundige aanpak. Armoede op school gaat verder dan onbetaalde facturen en leerachterstand, maar betreft ook de psychische schade, de missing link met de maatschappij. Het lijkt ons niet efficiënt en minstens ondoordacht om deze problematiek enkel toe te vertrouwen aan een empathische leerkracht, een GOK-leerkracht of een CLB. De aanpak van armoede op school vraagt immers specifieke expertise en de samenwerking tussen voorgenoemde partijen, en een tandem maatschappelijk assistent met een ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. Allen maken ze deel uit van een **cel schoolmaatschappelijk werk**.

Een praktijkvoorbeeld : onbetaalde schoolfacturen

Wat betreft de buitenkant van de armoede onderschrijven wij de idee dat aandacht moet besteed worden aan onbetaalde schoolfacturen, maar op een gedifferentieerde wijze waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen onwillige ouders en ouders die echt niet kunnen betalen. Men zou kunnen uitgaan van volgend stappenplan waarbij ook de cel schoolmaatschappelijk werk een rol speelt:

Eerste stap: een aanmaningsbeleid

In één van de grootste Vlaamse steden is er geen “aanmaningsbeleid”, m.a.w. openstaande facturen blijven openstaan tot men plots wakker schiet bij de dienst boekhouding. Dan doet men het volgende:

- ✓ *Ouders worden aangeschreven voor een opeenstapeling van facturen met plotse hoge bedragen en in een taal die ze mogelijk niet begrijpen.*
- ✓ *Kinderen worden aangesproken op openstaande facturen - omdat ouders niet reageren - en krijgen zo een verantwoordelijkheid die hen niet toekomt. Niemand vraagt zich af waarom ouders niet reageren.*
- ✓ *Diploma's worden niet uitgereikt indien facturen niet betaald zijn.*
- ✓ *Incassobureaus (kunnen) worden ingeschakeld, al twijfelt men aan de efficiëntie ervan. Kosten ook veel geld....*

Een steekproef heeft aangetoond dat indien men openstaande facturen sneller signaleert aan de ouders met een beleefde aanmaningsbrief, 90% van de facturen betaald worden.

Onvoldoende opvolging vanuit de school wentelt zich uiteindelijk af op de zwakste leerling en zijn/haar ouders, die bedreigd wordt met het niet verkrijgen van een diploma en het over de vloer krijgen van incassobureaus.

*Beter zou zijn: efficiënte opvolging van facturen en aanmaning op korte termijn met vermelding dat een afbetalingplan mogelijk is indien men contact opneemt met **de sociale dienst of cel schoolmaatschappelijk werk (zie lager) van de school.***

Stuur deze brief standaard in de thuistaal en in het Nederlands. Een eenvoudig vertaalprogramma maakt dat je hiervan templates kan maken waarop alleen nog het bedrag moet ingevuld worden...

Tweede stap: Bij herhaling van onbetaalde facturen vanuit hetzelfde gezin en geen reactie op een eerste aanmaningsbrief of de vraag naar een afbetalingsplan, moet een alarmbel gaan rinkelen. Wie beantwoordt dit alarm?

- ✓ *Activeer een zorgleerkracht of een GOK-leerkracht (binnenkant van de armoede, zie dossier van klasse, sensibilisatie van andere leerkrachten).*
- ✓ *Activeer de cel schoolmaatschappelijk werk en laat hen gericht werken met dit “doelpubliek” van mensen in armoede. Indien het om een aanzienlijk aantal gezinnen gaat, kunnen zij bepaalde acties opzetten zoals sensibilisatie van de school, aftoetsen van maatregelen op effect op mensen in armoede,...*
- ✓ *De maatschappelijk werker en/ of de ervaringsdeskundige wordt een vertrouwenspersoon voor de ouders.*
- ✓ *De cel schoolmaatschappelijk werk kan onderzoeken of bepaalde rechten kunnen geopend of heropend worden (studietoelage, kinderbijslag, kosteloos onderwijs, toeleiding naar OCMW of andere...).*
- ✓ *Laat deze cel efficiënt, met respect voor alle betrokkenen, ondermeer een armoedebelid voeren binnen de schoolgemeenschap.*

In deze bundel willen wij onze aanbeveling, een cel schoolmaatschappelijk werk, verder onderbouwen.

3 Aanbeveling tot cel voor schoolmaatschappelijk werk

Op basis van de dialoog tussen ouders, jongeren, leraren en directies werd er nagedacht over concrete voorstellen en alternatieven naar scholen toe over hoe het lerarenkorps en de schooldirectie meer rekening kunnen houden met de problemen die ouders, jongeren of kinderen ervaren in het onderwijs. Het betreft moeilijkheden die steeds gerelateerd kunnen worden aan de binnen- en buitenkant van armoede.

Omdat wij een Vereniging zijn waar Armen het Woord nemen, starten wij onze aanbeveling met het verhaal van ouders die in armoede leven en schoolgaande kinderen hebben, en het verhaal van arme jongeren, al dan niet nog schoolgaand. De ouders komen samen in een oudergroep, een themagroep waarbinnen gepraat wordt over de moeilijkheden die zij als arme ondervinden binnen het onderwijssysteem. In die oudergroep zitten ook twee gepensioneerd leerkrachten.

Uit de oudergroep

Saadia (mama)

Ik ken het Huizeke nu ongeveer een vijftal jaren. Ik ben in het Huizeke terecht gekomen via de school omdat er toch wat gedragsproblemen waren in de klas met mijn oudste zoon A. Zijn resultaten waren hierdoor ook niet goed. Ik heb eerst deelgenomen aan de oudergroepvergaderingen om zo de problemen die ik ondervond te kunnen bespreken met andere ouders. Op dat moment kon ikzelf heel weinig Nederlands praten en begreep ik het schoolgebeuren niet goed. Ik ben dan op aanraden van Ann en haar collega's Nederlandse les beginnen volgen in de klas in het Huizeke. Na vele gesprekken met de oudergroep heb ik gezien dat het nodig was dat ik ook Nederlands ging leren om zo mijn kinderen beter te kunnen volgen in het schoolgebeuren. Terwijl Ann mij motiveerde om Nederlands te leren, nam zij ook mijn zoon A. mee in gesprekken. A. zijn gedrag kwam deels voort uit het feit dat hij zelf een aantal dingen in het Nederlands niet begreep en deels omdat ik hem niet kon helpen omdat ik het zelf niet begreep. A. was die tijd heel onzeker en hierdoor ging hij zich vreemd gedragen in de klas. Wanneer hij het allemaal niet begreep ging hij de klas gaan storen door de andere leerlingen te plagen en spaghetti door de klas te gooien en de clown uit te hangen in de klas.

Ann en ik zijn dan gaan praten met zijn klasleerkracht en hebben bekeken wat we samen konden doen om A. beter te begrijpen en te ondersteunen. Ik heb het Huizeke na de kerstvakantie leren kennen en tegen het einde van het schooljaar ging het al veel beter met A. op school en waren zijn eindresultaten goed. Hij zat toen in het derde leerjaar en ik was bang dat hij niet zou mogen overgaan naar het vierde leerjaar, maar toch is dit gelukt dankzij de ondersteuning die ik vond in het Huizeke, zowel voor mij als voor mijn kinderen. Voor ik het Huizeke kende probeerde ik hulp te krijgen bij de CLB medewerker van de school maar dit bleef veel te oppervlakkig en er werd niet veel concreet gedaan om ons te helpen. Ook de overgang van het lager naar het secundair onderwijs werd ons onvoldoende uitgelegd. Bijvoorbeeld de Baso-fiche die wordt meegegeven op het einde van het zesde leerjaar was een probleem. Er werd ons onvoldoende uitgelegd waarom dit werd gegeven en wat wij als ouders hiermee konden doen. Het advies van het CLB hierin was dat A. naar de B-klas werd doorverwezen voor het secundair onderwijs, hier was ik niet zo gelukkig mee. Alle ouders van onze oudergroep hebben dan heel veel uitleg gekregen in het Huizeke en we hebben A. ingeschreven in het secundair en in de A-klas. Ondertussen doet hij het goed in het secundair onderwijs en gaan allebei mijn kinderen goed vooruit. Ikzelf ben niet alleen Nederlands gaan leren maar volg ondertussen ook een opleiding voor verzorgende en het gaat goed met ons.

Mama van H., Al. en Y.

Ik ken het Huizeke sinds begin vorig schooljaar. De medewerkers van het Huizeke stonden begin september bij onze kinderen aan de school om ons te verwelkomen en om ons uit te nodigen voor een oudergroepvergadering. Ik ben hier dan ook naar toe gegaan en heb daar ontdekt dat ik hulp kon krijgen voor mij en mijn kinderen rond hun schoolgebeuren. Ik ben mama van 4 kinderen waarvan 3 jongens en 1 meisje met het syndroom van Down. Ik heb mijn handen vol met mijn kinderen omdat ze nog zeer jong zijn en ik er meestal alleen voor sta. Mijn dochtertje is 2,5 en de jongens zijn 6, 8, en 11 jaar. Ik ken bijna geen Nederlands en spreek ook onvoldoende Frans en heb het momenteel veel te druk met de kinderen om zelf terug naar school te gaan. Sinds vorig schooljaar geven ze in het Huizeke huiswerkklas op maandag, woensdag en donderdag. Mijn kinderen gaan al deze dagen naar de huiswerkklas en gaan er goed op vooruit. Zowel in hun leren als hun gedrag op school en thuis. Mijn kinderen zijn nu ook gemotiveerd om beter te werken voor de school dan voordien. Ik was bang dat mijn kinderen niet goed zouden leren op school maar dit is veel verbeterd. Ann heeft ook contact met hun klasleerkrachten en zo bekijken we op welk vlak ze kunnen geholpen worden. Wij ouders hebben het moeilijk met het opvolgen van het huiswerk omdat we de taal niet goed begrijpen. Als we huiswerkbegeleiding moeten gaan zoeken buiten het Huizeke is dit voor ons onbetaalbaar. Het goedkoopste wat we ooit hebben gevonden was iemand die dit wilde komen geven thuis maar we moesten € 20 betalen per uur en per kind. Dit kwam voor ons op € 60 voor 1 uur voor de drie jongens. Ann heeft ondertussen ook mee gezocht voor een opvangmogelijkheid voor mijn dochtertje en een aangepaste school. Ik vind het ook moeilijk om mijn kinderen op te volgen omdat ikzelf weinig mocht naar school gaan in mijn thuisland: dit was voor meisjes niet prioritair. Wanneer ik mijn problemen in school wil uitleggen heb ik dikwijls de indruk dat dit niet wordt geapprecieerd en krijg ik de indruk dat ik wandelen word gestuurd met een gevoel van “we hebben hier geen tijd voor” of “daar heb je ze weer”. Als je op die manier wordt bekeken dan ga je ook zo vlug niet naar de school om je probleem te vertellen.

Christiaan (papa)

Ik ken het Huizeke al vele jaren en mijn twee dochters zijn reeds afgestudeerd maar ik wil mij blijvend inzetten voor andere ouders die het ook moeilijk hebben met het schoolgebeuren van hun kinderen, of dit nu op het vlak van alles kunnen begrijpen is of ook over het financiële gedeelte. Veel mensen kennen de binnenkant van armoede niet en beseffen ook de impact op het leven van kinderen en hun ouders niet. Ik ben voor de opvoeding van mijn kinderen alleen gevallen omdat mijn echtgenote ziek was. Ik heb het financieel heel moeilijk en niemand kon dit begrijpen. Uiteindelijk heb ik op verschillende vlakken hulp gekregen in het Huizeke waardoor mijn dochters toch de kans hebben gehad om te studeren en nu een goede job hebben. Ik ben het oudste lid van de oudergroep maar vind het zo belangrijk dat mensen geholpen kunnen worden en voor mensen in armoede is dit zeer moeilijk omdat er dikwijls te weinig geluisterd wordt. Dit

komt volgens mij omdat er te weinig moeite wordt gedaan om de binnenkant van armoede te begrijpen. Dikwijls als wij vragen aan het CLB om ondersteuning worden we doorverwezen naar centra waar je moet betalen en dat geld hebben wij niet of er is een ellen- lange wachtlijst. Het installeren van een sociale cel binnen het onderwijs in duobaan van een maatschappelijk of cultureel werker en een ervaringsdeskundige vind ik een goede zaak. Ervaringsdeskundigen zijn toch mensen die de armoede ook hebben doorleefd en herkennen op die manier toch vlugger de pijnpunten bij mensen in armoede.

Binnen de oudergroep ben ik actief sinds de eerste stappen die werden gezet rond het onderwijsproject in het Huizeke. Ik vind het ook heel belangrijk dat we al een aantal jaren vormingen geven in scholen en aan verschillende onderwijspartners. Onze vormingen geven dan ook vooral vorm aan deze gevoelige binnenkant van de armoede. Op het Kabinet van Vlaams minister van Onderwijs vinden we het ook belangrijk dat we daar een ingang hebben gevonden en dat we samen kunnen werken aan oplossingen om ouders en kinderen in de armoede een degelijke begeleiding en ondersteuning te geven.

Najad (mama)

Ik ken het Huizeke nu een 5-tal jaren en ben mama van 2 tienerzonen. Als alleenstaande mama is het sowieso niet gemakkelijk en financieel al zeker niet. Het opvoeden en opvolgen van je kinderen binnen het onderwijs, als je de taal niet volledig machtig bent, is geen sinecure.

Ik ben in het Huizeke terecht gekomen via de Schakel. Die gingen meewerken aan het onderwijsproject. Toen de Schakel vorig jaar besliste om te stoppen vonden we dit spijtig maar keuzes moeten eenmaal gemaakt worden. Dit belette niet dat wij, de ouders die toegeleid waren via de Schakel, verder konden deelnemen aan de oudergroepvergaderingen. Ik ben een hele poos afwezig geweest omdat ik gezondheidsproblemen had en moeilijkheden met de opvoeding van mijn zonen. Door de gesprekken met de mensen van het Huizeke heb ik er mij wel kunnen doorworstelen. Vele mensen begrijpen niet welke problemen wij ondervinden. Vele mensen zeggen "dan moeten ze maar Nederlands gaan volgen als ze hun kinderen in het Nederlandstalig onderwijs naar school sturen". Ik heb vele lessen Nederlands gevolgd en spreek een aardig mondje Nederlands maar er is een groot verschil tussen Nederlands spreken in omgangstaal en het huiswerk van je kinderen opvolgen. Soms krijgen de kinderen opdrachten mee van school die moeilijk worden uitgelegd en dan begrijpen wij er niets meer van. We moeten ook merken dat wij zelf veel algemene kennis missen omdat wij zelf onvoldoende scholing hebben genoten toen we kind of jongere waren in ons thuisland. Het onderwijsniveau verschilt ook veel van land tot land. Er speelt hier ook dikwijls een cultureel gegeven mee. Het niveau van onderwijs is ook niet overal hetzelfde.

Mensen die dit niet meemaken kunnen dit moeilijk begrijpen. Een sociale dienst zoals wij die graag zouden zien in scholen vinden we nu niet. Wij als ouders willen dan ook met aandrang

vragen om ons hierin te horen en samen naar een oplossing te gaan zoeken. Vanuit het CLB of de school heb ik weinig of geen ondersteuning kunnen genieten tot nu. Dit vinden wij verkeerd en daarom sta ik zeer hard achter het idee om een sociale cel te organiseren binnen het lager en secundair onderwijs.

Mieke (mama)

Ik ken het Huizeke reeds een 10-tal jaren en kom naar de oudergroepvergaderingen sinds 2006. Ik ben mama van 2 kinderen: mijn oudste is een jongen die nu in zijn laatste jaar van het humaniora zit, hij wordt nu 19 jaar. Mijn dochter is 15 jaar en is mentaal gehandicapt en gaat naar een school in Woluwe die gespecialiseerd is voor kinderen zoals zij met autisme. Toen mijn kinderen nog in het lager onderwijs naar school gingen had ik toch wel een aantal problemen, ook het doorverwijzen naar het secundair was voor mijn zoon niet zo makkelijk. Ik ben een alleenstaande mama en kom zelf uit de armoede en heb zelf weinig onderwijs kunnen genieten. Toen J. naar het secundair moest gaan werd er aangeraden via het CLB om hem te laten starten in de B klas. Ik ging hiermee niet akkoord, J. is dan uiteindelijk gestart in het humaniora en kijk, nu zit hij in zijn laatste jaar en doet het goed. Voor mij zou een betere oplossing zijn geweest als ik iemand zou gehad hebben die ons beter te woord zou hebben gestaan en wat meer uitleg zou hebben gegeven, want van het CLB hebben we dit niet gekregen. Door in de oudergroep te zitten in het Huizeke heb ik geleerd om voor het welzijn van mijn kinderen op te komen. Als er iemand zou zijn geweest die wat meer begrip kon opbrengen voor mijn situatie dan had het voor ons allemaal niet zo moeilijk geweest. Daarom vind ik het ook belangrijk dat er een sociale cel voor het kleuter-, lager en secundair onderwijs zou zijn. Vooral omdat we deze willen laten uitvoeren in een duobaan met een ervaringsdeskundige en een maatschappelijk werker. Ik ben ook via het Huizeke al verschillende malen iets gaan verdedigen op het kabinet en in overleggroepen. Dit vind ik dus ook heel belangrijk om dit te laten opstarten in de scholen.

Lieve (gepensioneerd leerkracht)

Ik vind het moeilijk te moeten beseffen dat ik als leerkracht (Frans, geschiedenis en Engels) pas na een halve loopbaan begon in te zien dat kinderen soms zeer veel problemen hadden thuis. Ik bedoel dan echt materiële, psychologische en maatschappelijke problemen. Van zodra ik zag dat dit gebeurde, ben ik hier wat gaan aan doen en heb ik deze kinderen ook steeds op een andere manier aangemoedigd om vol te houden en hun zelfvertrouwen aan te sterken om een secundair diploma te behalen. Toen ik merkte dat er toch verschillende studenten problemen hadden, zijn we met een aantal leerkrachten gaan samen zitten om te bekijken hoe we deze leerlingen beter konden opvangen, want van het toenmalige PMS viel niet veel te verwachten. Zelf hebben we als leerkracht nooit hierover enige opleiding of ondersteuning gekregen vanuit de school. Als leerkracht heb ik hierover niet veel opleiding gekregen, dit was niet opgenomen in het lessenpakket (1963/1965). Het zou toch wenselijk zijn dat mensen in opleiding tot

leerkracht, of het nu om kleuter-, lager of secundair onderwijs gaat, dit zouden meekrijgen met ook nog enige diepgang rond de binnenkant van armoede en sociale uitsluiting. Mocht een sociale maatschappelijke cel hebben bestaan, dan zouden wij als leerkracht ons ook ondersteund gevoeld hebben en zouden we misschien meer hebben kunnen betekenen voor onze leerlingen en hun ouders. Dit zal waarschijnlijk ook de reden zijn waarom ik nu reeds een 8-tal jaren meedraai in het Huizeke rond het onderwijsproject. We moeten ons wel blijven afvragen hoe en op welke discrete manier we ons kunnen opstellen, want ik heb in mijn loopbaan toch ook de discretie gemist van vele van mijn collega's. Dit moet bewaakt blijven. Een dienst sociale cel zoals we die graag willen voorstellen en geïnstalleerd zien, zou voor mij als leerkracht ook ondersteuning betekend hebben .

Ik heb les gegeven tot 2000.

De jongeren van onze jongerengroep

Tamara

Ik kom via Groep Intro naar het Huizeke om een aantal dingen rond het onderwijs te bespreken. Ik ben 15 jaar en werd via het CLB naar Groep Intro doorverwezen omdat ik volgens hen storend gedrag vertoonde in de school en klas. Ik werd eerst op een tuchtcontract gezet. Op een dag kwam ik een beetje dronken op school en werd er plots bijzondere jeugdzorg bij gehaald. Ze vroegen of mijn ouders hiervan wel op de hoogte waren maar dat was natuurlijk niet zo. Thuis leven we in een grote stresssituatie sinds de echtscheiding van mijn ouders. Mijn vader heeft ook een serieus drankprobleem. Mijn mama was natuurlijk heel erg boos. Toen ons werd uitgelegd wat een cel schoolmaatschappelijk werk kan inhouden vond ik ook dat dit beter zou moeten in de scholen, omdat nu niemand zich ooit heeft afgevraagd hoe ik mij voelde bij heel de situatie die ik meemaakte thuis. Niemand heeft zich ooit bekommerd om mij omdat ik nog te klein zou zijn geweest om alles te kunnen begrijpen. Maar wij voelen wel de stress rond ons. Ik vind het wel spijtig hoe het nu gaat want ja, misschien als ik ook eens had kunnen zeggen hoe het voor mij voelde die echtscheiding dan was alles misschien nooit gebeurd.

Ibrahim

Op school vroeger werd ik dikwijls gepest. Ik ben hierop zeer agressief beginnen reageren en heb iemand in mekaar geslagen op school. Het pesten gebeurde bij mij al van in de lagere school en nu was ik het echt beu. Als ik thuis zei dat ik gepest werd zei mijn vader dat ik moest terug vechten, want dat doen echte mannen. Ik durfde dit niet en hierdoor is er gebeurd wat er nu is gebeurd. Ik zit nu bij Groep Intro in therapie. Als men naar mij meer zou geluisterd hebben op

school en thuis, dan zou ik hier nu niet zitten. Ik heb ook het gevoel dat ik in twee werelden moet leven en begrijp niet alles wat er gebeurt.

Geofrey

Ik ben een jongen uit een gezin dat uit generatiearmoede komt en wij worden thuis dikwijls met de vinger gewezen. Ik bedoel ons gezin, ons moeder en mijn broer en zus worden dikwijls met de vinger gewezen omdat wij arm zijn en arm zijn wordt dikwijls begrepen als dom zijn. Ik ben niet altijd braaf geweest maar na een uitspraak van een leerkracht naar mijn gezin toe, ben ik kwaad geworden en heb hem tegen het bord in de klas geplakt. Voor mij is dit een uiting van mijn frustraties geweest en hij heeft pech gehad. Van het CLB heb ik al helemaal geen hulp gehad en ons mama ook al niet, er werd haar zelfs gezegd dat zij haar kinderen niet kon opvoeden. Ik weet dat ik verkeerd was maar ik was alle loze opmerkingen meer dan beu. Als ik mee naar de minister mag zal ik dat wel meer uitleggen.

Ilke, studente leerkrachtenopleiding secundair onderwijs

Als studente leerkrachtenopleiding voor het secundair onderwijs vind ik ook dat we veel te weinig zijn geïnformeerd over de samenwerking met de CLB medewerkers. Ik ken zelfs de opdrachten van het CLB niet als toekomstig leerkracht. In de stages die ik al gedaan heb ben ik ook nooit voorgesteld geweest aan een CLB medewerker binnen de school. Ik vind wel dat we hierover veel meer op de hoogte zouden gebracht moeten worden omdat je als leerkracht voor een klas staat en wanneer er zich om één of andere reden toch een probleem zou voordoen kunnen wij niet altijd onze leerlingen helpen. Wanneer ik een leerling in mijn klas zou hebben met problemen rond armoede in zijn/haar thuissituatie zou ik hem/haar nu adviseren om naar het JAC te stappen voor hulpverlening. Maar ik begrijp dat dit een hoge drempel is, het is buiten de school. Qua opleiding of informatie rond armoede moet ik ook toegeven dat wij hierover veel te weinig informatie krijgen. Ouders en leerlingen in armoede worden toch nog op een andere manier beoordeeld in de realiteit dan andere ouders en leerlingen van de school. Doordat ik vrijwilligerswerk doe in het Lampeke (Vereniging waar Armen het Woord nemen) te Leuven ben ik wel een beetje op de hoogte over de problematiek rond armoede maar anders zou ik hier heel weinig over weten. Op onze stage- plaatsen worden we meestal ook nog buiten deze problematiek gehouden omdat we stagiaires zijn en wij kennen de opdrachten en werking van het CLB niet. Ik hoor ook wel dat leerlingen niet graag naar de CLB medewerkers gaan want zij zeggen dan "dat haalt toch niets uit". Ik sta achter de idee om een sociale cel te installeren binnen het kleuter-, lager, en secundair onderwijs in duobaan met een ervaringsdeskundige. Vooral omdat jongeren nu al het gevoel hebben dat wanneer ze hun problemen dan toch bespreekbaar maken, zij niet gehoord worden. Leerkrachten hebben ook nog steeds de mentaliteit om deze zwakkere leerlingen op een verkeerde manier te ver- en be-oordelen. Meestal hebben zij een stigmatiserende houding tegenover mensen in armoede en daar

stappen ze moeilijk van af. Hierdoor ben ik ook van mening dat jongeren en dan vooral jongeren uit de beroepsafdelingen onvoldoende ondersteund en gemotiveerd worden om hun secundair onderwijs af te werken.

Vanuit het Brussels Platform Armoede zal in 2014 een uitgebreidere bevraging gebeuren naar de noden van zowel ouders in armoede als van onderwijspersoneel dat te maken heeft met armoede op school. Toch durven wij nu al stellen:

Start binnen elke schoolgemeenschap een sociale dienst of cel schoolmaatschappelijk werk met maatschappelijk assistenten en ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting.

3.1 Wat is een cel voor schoolmaatschappelijk werk?

Om elke leerling optimale en volwaardige ontwikkelingskansen te bieden is het realiseren van meer gelijke kansen voor iedereen essentieel in het waarborgen van kwaliteitsvol onderwijs.

De strijd tegen de dualisering (arm/rijk) veronderstelt aandacht voor de financiële, maar ook voor de sociale en culturele drempels in de toegang tot en de doorstroming in het onderwijs.

Om als school uit te groeien tot een wezenlijk zorgzame instelling, die de ontwikkeling van financiële, persoonlijke of gezinsgebonden problemen van jongeren kan voorkomen en oplossen, pleiten wij ervoor om de draagkracht van de scholen en leerkrachten te versterken. Dit kan door het installeren van een cel voor schoolmaatschappelijk werk in elke scholengemeenschap.

De cel schoolmaatschappelijk werk is een laagdrempelige voorziening op school, welke erop gericht is om problemen vroegtijdig te signaleren en aan te pakken. Zij vervult een brugfunctie tussen kind, ouders, school en (jeugd)zorginstellingen en richt zich op het kind bij wie de ontwikkeling stagneert met bijzondere aandacht voor aspecten die met armoede te maken hebben. De begeleiding richt zich op degene die invloed hebben op die situatie. Dit zijn enerzijds de ouders en verzorgers, anderzijds zijn dat bijvoorbeeld leerkrachten en de (jeugd)hulpverlening.

3.1.1 Functie van het schoolmaatschappelijk werk

Het schoolmaatschappelijk werk heeft een brugfunctie tussen leerling, ouders, school en hulpverleningsinstellingen. Schoolmaatschappelijk werk is een vorm van doelgroepgerichte hulpverlening, als specifieke taak van het algemeen maatschappelijk werk.

Naast hulpverlening heeft de schoolmaatschappelijk werker de volgende taken: signaleren, consultatie bieden, informatie en advies geven en doorverwijzen.

3.1.2 Kerntaken van schoolmaatschappelijk werk

- ✓ Signalering en preventie
- ✓ Begeleiding van leerling en ouders
- ✓ Ondersteuning aan leerkrachten
- ✓ Verwijzen naar en coördineren van de hulpverlening
- ✓ Informatie en advies geven
- ✓ Groepswork

3.1.3 Doel van het schoolmaatschappelijk werk

Verbeteren van de relatie tussen:

- ✓ Kind en ouder
- ✓ Kind en school
- ✓ Ouder en school
- ✓ Kind en leerkracht
- ✓ Ouder en leerkracht
- ✓ Kinderen
- ✓ Ouders
- ✓ Leerkrachten

Wat ook als doel beschreven kan worden is:

- ✓ Het vergroten van opvangmogelijkheden binnen de school van kinderen met problemen
- ✓ Ondersteuning van de leerkrachten bij het omgaan met “moeilijk bereikbare ouders”
- ✓ Lagere drempels voor de cliënten naar externe instanties
- ✓ Ouders informeren over hun sociale rechten en plichten

Specifieke doelen inzake armoede op school zijn:

- ✓ Via sociaal onderzoek nagaan wat de financiële situatie is van ouders die hun facturen niet betalen (buitenkant armoede)
- ✓ Nagaan of deze ouders al hun rechten benutten m.b.t. bestaande sociale voorzieningen op alle levensdomeinen die door armoede worden aangetast, zoals studiebeurs, studieleningen, kinderbijslag, familiehulp, sociale woningen,...
- ✓ Eerstelijns psychosociale hulpverlening aan kwetsbare gezinnen (binnenkant van de armoede)

3.1.4 Doelgroep van het schoolmaatschappelijk werk

- ✓ School: directie, secretariaat,...
- ✓ Leerkrachten
- ✓ Ouders
- ✓ Leerlingen

De cel schoolmaatschappelijk werk kan voor diverse leeftijdsgroepen verschillende vormen van groepsmaatschappelijk werk aanbieden (pesten, sociale vaardigheidstrainingen, e.d.).

3.1.5 De werkwijze van het schoolmaatschappelijk werk

School, ouders en leerlingen kunnen vrij en kosteloos een beroep doen op deze dienstverlening.

Schoolmaatschappelijk werk kan gevestigd zijn in een CAW of autonoom in een scholengemeenschap. Schoolmaatschappelijk werkers houden gemiddeld zo'n 1 à 2 keer in de week spreekuur op een school die bij hen geregistreerd staat. Dit kunnen meerdere scholen zijn.

De activiteiten van een schoolmaatschappelijk werk(s)ter bestaan onder andere uit:

- ✓ Wekelijks overleg met de GOK-leerkrachten van de school
- ✓ Ondersteuning van de leerkracht in het omgaan met "probleem"-leerlingen
- ✓ Zorgoverleg met team/directie
- ✓ Spreekuur voor ouders
- ✓ Huisbezoek
- ✓ Spreekuren/open inloop voor leerlingen
- ✓ Helpend gesprek
- ✓ Doorverwijzen hulpverlening
- ✓ Informatie-/themabijeenkomsten
- ✓ Lessen en groepsgesprekken

De vorm die het schoolmaatschappelijk werk precies aanneemt is afhankelijk van de school zelf. Dit kan per school verschillen, aangezien ook de behoeften aan schoolmaatschappelijk werk van de scholen onderling verschillen. Mogelijke thema's die kunnen besproken worden met de leerling zijn:

- ✓ Problemen thuis
- ✓ Persoonlijk welbevinden op school
- ✓ Gescheiden ouders en nieuw samengestelde gezinnen
- ✓ Conflicten
- ✓ Vragen bij je rechten en plichten
- ✓ Angst
- ✓ Vragen rond drugs, drank, seksualiteit, relaties of sociale vaardigheden
- ✓ Motivatie
- ✓ Discriminatie
- ✓ Te hoge schoolkosten
- ✓ Pesten en gepest worden
- ✓ Rouwverwerking
- ✓ Verslaving
- ✓ Depressieve gevoelens
- ✓ Combinatie school en werken
- ✓ Grensoverschrijdend gedrag
- ✓ Deeltijds studeren en werken
- ✓ Schoolalternatieven

Voor leerkrachten willen wij dat het schoolmaatschappelijk werk rond dezelfde thema's ondersteuning biedt. Op deze wijze kan het schoolmaatschappelijk werk een zorgnetwerk rond de leerling coördineren, en leerkrachten ondersteunen.

3.1.6 Door wie wordt de cel schoolmaatschappelijk werk ingeschakeld?

Wanneer de leerkracht problemen bij een kind uit zijn/haar groep signaleert, informeert hij/zij in eerste instantie de ouders. Vervolgens kan op verschillende manieren de schoolmaatschappelijk werker worden ingeschakeld:

- ✓ De leerkracht of GOK-leerkracht vraagt de ouders/verzorgers toestemming om de problematiek tijdens het overleg met de schoolmaatschappelijk werker te bespreken. Vervolgens wordt de schoolmaatschappelijk werker ingeschakeld.
- ✓ Tijdens het gezondheidsonderzoek wordt door de jeugdarts/jeugdverpleegkundige verwezen naar de schoolmaatschappelijk werker.

Ouders kunnen op eigen initiatief de schoolmaatschappelijk werker inschakelen. Deze is immers aanwezig op oudercontacten, inschrijvingsmomenten en heeft spreekuren op school.

In Nederland, Almere bijvoorbeeld, heeft de schoolmaatschappelijk werker dagelijks een telefonisch spreekuur voor de GOK-leerkrachten.

3.1.7 Belang van een cel schoolmaatschappelijk werk in relatie tot de buitenkant van armoede

De cel schoolmaatschappelijk werk kan nagaan of ouders de schoolkosten kunnen betalen. Er zijn immers ouders die niet kunnen betalen en ouders die niet willen betalen.

Voor ouders die niet kunnen betalen kan gezocht worden naar oplossingen die voor beide partijen (de school en de ouders) aanvaardbaar en haalbaar zijn. Wij willen daarin creatief nadenken, en bijvoorbeeld vragen om bepaalde prestaties zoals inzet op een schoolfeest, in plaats van financiële prestaties. Op deze manier willen we het rechten-en plichtenverhaal in evenwicht houden, alsook de betrokkenheid op het schoolgebeuren verhogen.

We willen met de school werken rond kostenbeheersing.

3.1.8 Belang van een cel schoolmaatschappelijk werk in relatie tot de binnenkant van armoede

De cel schoolmaatschappelijk werk wil vermijden dat bijkomende stigmatisering opduikt. We willen attent blijven en signaleren wanneer er uitsluitingsmechanismen binnensluipen in de school en haar communicatie, de school en haar activiteiten, de school en haar beleid. We willen een grote zorgzaamheid cultiveren voor de kansengroepen in de school.

3.2 Samenstelling van een cel schoolmaatschappelijk werk

De cel kan bestaan uit een team van maatschappelijk assistenten (schoolmaatschappelijk werkers) die elk een aantal scholen opvolgen. Om de armoedeproblematiek op te volgen met oog voor de “binnenkant” van de armoede is er in het team ook een ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting tewerkgesteld. Deze ervaringsdeskundige werkt in tandem met de schoolmaatschappelijk werker(s).

3.2.1 Schoolmaatschappelijk werker

Concreet betekent dit dat de **schoolmaatschappelijk werker (in tandem met de ervaringsdeskundige)** niet alleen signaleert, begeleidt, coördineert en verwijst, maar bijvoorbeeld ook een spreekuur houdt voor leerlingen of een koffie-/themabijeenkomst organiseert voor ouders. Bovendien is er regelmatig overleg met leerkrachten of de GOK-leerkracht, directeur, eventueel (jeugd)hulpverlening over leerlingen die extra begeleiding nodig hebben.

De schoolmaatschappelijk werker is een vertrouwenspersoon. Hij/zij werkt discreet en met respect voor de leerlingen en hun specifieke situatie.

De schoolmaatschappelijk werker biedt hulp aan leerlingen, ouders en/of leerkrachten. De schoolmaatschappelijk werker voert daartoe gesprekken met leerling en/of ouders. Als dit niet voldoende is om de problemen op te lossen, of als andere hulp nodig is, wordt bekeken welke hulpverlening of instantie hiervoor geschikt is. Dan vindt verwijzing plaats.

De tandem-schoolmaatschappelijk werker kan verschillende zorgnetwerken binnen de scholen opstarten. In deze structurele overlegsituaties worden signalen, ontwikkelingen, maar vooral zorgwekkende leerling-situaties besproken. Politie, jeugdhulpverlening, bijzondere jeugdzorg, CGG,...kunnen hier deel van uitmaken, maar ook het OCMW (bij financiële problemen) enz...

De tandem-schoolmaatschappelijk werker begeleidt ouders/verzorgers en kinderen wanneer er sprake is van:

- ✓ Gedragsproblemen
- ✓ Opvoedingsproblemen
- ✓ Gezinsproblemen
- ✓ Conflictbemiddeling

De schoolmaatschappelijk werker nodigt ouders/verzorgers uit op school of gaat op huisbezoek. Als tijdens de gesprekken blijkt dat er andere hulpverlening noodzakelijk/gewenst is, adviseert en/of verwijst de schoolmaatschappelijk werker de ouders/verzorgers in samenspraak met de school.

3.2.2 Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting

Wanneer het gaat om (kans)arme gezinnen, werkt de schoolmaatschappelijk werker in tandem met de ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting.

Allereerst willen wij het concept ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting even nader toelichten.¹

Alleen mensen met een diepe armoede-ervaring weten wat het is en hoe het voelt om in armoede te moeten leven. Men spreekt over de missing link tussen hulpverleners en mensen in armoede. Dit gaat over een wederzijds niet kennen van elkaar, van elkaars leefwereld, elkaars gevoelens en verwachtingen, elkaars waarden en normen, elkaars denkpatronen en oplossingsstrategieën, elkaars evidentie, enzovoort... De missing link gaat evenzeer over het zich niet bewust zijn van dit niet bekend zijn met al die aspecten van elkaars leefwereld.

Dit leidt tot onbegrip, want als je in je denken uitgaat van evidenties en veronderstellingen, is het moeilijk om in dit denken ruimte te maken voor het perspectief van de andere. Pogingen om te begrijpen en om ook het perspectief van de andere zijn plaats te geven worden blijkbaar veelal opgegeven na verloop van tijd.

Opgeleide ervaringsdeskundigen hebben door hun ervaring en door hun opleiding bij uitstek een positie om de missing link en de beleving van armoede te duiden via de methode van de dialoog. Hiermee geven wij uiting aan ons geloof in de kracht van armen en sluit deze methodiek aan bij het gedachtegoed inzake empowerment.

Begrip kan maar ontstaan als je kan dialogeren en als je kan loskomen van ideeën waaraan je vastzit. Dialoog is dus een basisvoorwaarde voor de methodiek. Daar waar geen ruimte is voor dialoog, heeft de inschakeling van een ervaringsdeskundige geen zin.

De essentie van de functie van de ervaringsdeskundige

De kern van de functie van de ervaringsdeskundige ligt in het omgaan met het gegeven van de missing link. De ervaringsdeskundige zal dus in de eerste plaats dit gegeven op de voorgrond stellen en het perspectief van armen binnenbrengen. Hij/zij zal mensen (leerkrachten, directie, CLB) daarvan bewust maken en daarover in dialoog gaan. Daardoor zal de ervaringsdeskundige kunnen bijdragen tot een fundamentele armoedebestrijding met een geëigende invalshoek, waarbij de betrokkenen zelf in staat gesteld worden om het op te nemen voor zichzelf, voor andere mensen in armoede en voor een meer rechtvaardige samenleving.

¹ SPIESSCHAERT (F.); Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting. Een inleiding tot de methodiek, Leuven, Acco, 2005.

De samenwerking tussen ervaringsdeskundige en andere professionals krijgt vaak gestalte via de tandemformule, omdat die formule zo nadrukkelijk het belang van de dialoog op de voorgrond plaatst.

Essentiële aspecten van de functie van ervaringsdeskundige zijn:

- *Het zichtbaar maken van de missing link en van de leefwereld van de armen, zowel voor de rechtstreeks betrokken personen als op het niveau van de organisatie en van de samenleving. Elementen die hiertoe bijdragen zijn ondermeer : het ondersteunen van mensen in armoede, het bewaken van hun rechten, het op de voorgrond houden van de arme persoon, het verduidelijken van betekenissen, het geven van erkenning aan mensen in armoede via een gedeelde beleving en via het feit dat de ervaringsdeskundige het intuïtief kan aanvoelen en zijn/haar affiniteit met hen kan duidelijk maken, het versterken van de autonomie van mensen in armoede.*
- *Het bijdragen tot het overbruggen van de missing link, zodat de communicatie tussen dienst en cliënt vlotter kan verlopen en er meer wederzijds begrip kan groeien. De ervaringsdeskundige zal steeds het perspectief van de arme blijven aanwezig stellen en bewaken, zowel wanneer de arme zelf aanwezig is als wanneer dat niet het geval is, en bevordert daardoor het respect voor de leefwereld van de arme. De brugfunctie vereist van de ervaringsdeskundige dat hij/zij in staat is om een meerzijdig partijdige houding aan te nemen ten aanzien van alle betrokkenen, waardoor hij/zij verbindend werkt. Wat de brugfunctie betreft is de ervaringsdeskundige dus in de eerste plaats een bruggenbouwer en in veel mindere mate een brug.*
- *Het putten uit eigen verruimde ervaring is de meest wezenlijke bron van kennis voor de ervaringsdeskundige en daardoor ook een basiskenmerk van de functie. Voeling blijven houden met de doelgroep en met de armoedeproblematiek is noodzakelijk om die verruimde ervaringskennis actueel te houden.*

Deze tekst is een kernachtige weergave van de essentie van de methodiek en de opleiding van ervaringsdeskundigen. Voor meer uitgebreide informatie verwijzen we naar het boek van Frans Spiesschaert: "Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting. Een inleiding tot de methodiek." Leuven, Acco, 2005.

3.3 Cel schoolmaatschappelijk werk in samenwerking met andere diensten

3.3.1 Samenwerking met CLB

Wat is het CLB? ²

CLB staat voor Centrum voor Leerlingenbegeleiding. Elke school werkt samen met een CLB.

Ouders, leerlingen en de school krijgen er informatie, hulp en begeleiding.

Het CLB van de Vlaamse Gemeenschapscommissie begeleidt scholen en leerlingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in Vlaams Brabant.

Het CLB werkt intensief samen met de school, maar is onafhankelijk. Ouders, leerlingen en leerkrachten kunnen er terecht met vragen en problemen. Elke vraag wordt vertrouwelijk behandeld.

De begeleiding door het CLB is niet verplicht. Meestal komt het CLB in actie op vraag van de leerkracht, de zorgbegeleider of de directeur omdat zij bezorgd zijn. Samenwerking met het CLB is dan in het belang van het kind. Samenwerken is wel verplicht als het gaat over spijbelen en voor medische onderzoeken.

Een CLB-team is multidisciplinair samengesteld. Er werken onder andere artsen, maatschappelijk werkers, psycho-pedagogische werkers en paramedische werkers. Al naargelang de plaatselijke behoeften kunnen er ook andere disciplines werken (vb.: logopedisten, ervaringsdeskundige in de armoede, intercultureel bemiddelaars, enz....). Het CLB team wil het welbevinden van leerlingen bevorderen tijdens de schoolloopbaan. Men kan bij alle CLB-medewerkers terecht met vragen. Zij luisteren eerst naar de vraag en bespreken die indien nodig met andere collega's van het CLB-team. Het CLB-team zoekt samen met ouders, leerlingen en de school naar antwoorden en oplossingen op maat van het kind en geeft advies. CLB-medewerkers werken discreet en hebben beroepsgeheim.

De psycholoog en de maatschappelijk werker komen elke week naar school. De dokter en verpleegkundige kan bereikt worden via het CLB-secretariaat.

Hulp van het CLB is gratis.

² Vrij naar : <http://www.clbvgc.be/>

Het CLB begeleidt op volgende domeinen:

- ✓ Leren en studeren
- ✓ Preventieve gezondheidszorg
- ✓ Psychisch en sociaal functioneren
- ✓ Schoolloopbaan begeleiding

Leren en studeren

De leerlingenbegeleiding richt zich op de leerling in schoolcontext.

Op het gebied van 'leren en studeren' biedt het CLB hulp aan kinderen en jongeren met leerproblemen en leerstoornissen.

Bij problemen met lezen, schrijven, of leren zoekt het samen met de leerling zelf, de ouders en de leerkrachten naar de gepaste hulp of begeleiding, via overleg en tests. Bij ernstige problemen verwijzen ze door naar meer gespecialiseerde diensten of therapeuten.

Ook bij problemen met zelfstandig leren, werkhouding en studiemethode kunnen kinderen en jongeren bij het CLB terecht.

Naast de begeleiding van individuele leerlingen kan de CLB medewerker ook de school ondersteunen bij het uitbouwen of optimaliseren van haar zorgsysteem.

Preventieve gezondheidszorg

'Preventieve gezondheidszorg' is gericht op het bevorderen, bewaken en behouden van de gezondheid, de groei en de ontwikkeling van de leerlingen. Het CLB heeft zowel aandacht voor de lichamelijke als voor de emotionele gezondheid en ontwikkeling.

Het CLB doet dat op verschillende manieren:

- Er zijn de verplichte **medische onderzoeken** voor alle kinderen:
 - ✓ In de 1ste en 2de kleuterklas
 - ✓ In het 1ste, 3de en 5de leerjaar van het lager onderwijs
 - ✓ In het 1ste en 3de jaar van het secundair onderwijs

In het buitengewoon onderwijs zijn er om de twee jaar medische onderzoeken. Op vraag van ouders of de leerling kan er een afspraak gemaakt worden voor een beperkt medisch onderzoek ter controle van het zicht, het gehoor of de groei. Ook voor **kinderen met bijzondere vragen of behoeften** zijn er onderzoeken of gesprekken. Die vinden plaats op vraag van ouders, leerlingen,

de school of op initiatief van het CLB zelf. Deze onderzoeken en gesprekken gebeuren in overleg met en met het akkoord van de ouders, leerlingen en de school.

- Daarnaast geeft het CLB ook **vaccinaties**, die worden alleen toegediend na toestemming van de ouders.
- Als er **besmettelijke ziekten** worden gemeld, dan geeft de CLB-arts de school en ouders advies over hoe verspreiding te voorkomen.
- Leerlingen en ouders kunnen bij het CLB ook terecht voor uiteenlopende gezondheidszaken zoals voedingsadvies, lichaams- en tandhygiëne...

Het CLB-team kan de school ondersteunen bij projecten over gezondheidsbevordering.

Psychisch en sociaal functioneren

Ook het sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen is cruciaal in hun schoolloopbaan. Hier komen thema's als drugs, aids, pesten, spijbelen, faalangst, uitsluiting, echtscheiding, enz... aan bod.

Ook hier biedt het CLB de nodige ondersteuning. Bij eenvoudige problemen kunnen gesprekken en maatregelen op school en in de klas al veel helpen. Bij complexe problemen verwijst het CLB door naar meer gespecialiseerde diensten en therapeuten voor behandeling.

Schoolloopbaanbegeleiding

Het CLB streeft ernaar dat elk kind en elke jongere de schoolloopbaan kan doorlopen die hem/haar de meeste ontplooiingskansen biedt. Het doel van schoolloopbaanbegeleiding is ervoor te zorgen dat leerlingen de nodige vaardigheden ontwikkelen om hun eigen loopbaan in handen te nemen.

In de schoolloopbaan van een kind zijn er verschillende belangrijke overgangsmomenten. Een eerste grote stap is die van de 3de kleuterklas naar het 1ste leerjaar, maar ook daarna komen er nog veel keuzemomenten, onder andere in het middelbaar. CLB medewerkers geven informatie en advies bij deze belangrijke overgangsmomenten.

Niet elke schoolloopbaan loopt van een leien dakje. Als een overgang naar het buitengewoon onderwijs nodig blijkt, dan begeleidt de CLB medewerker dit hele proces.

De normale schoolloopbaanbegeleiding is een continue begeleiding waar vier subdomeinen te onderscheiden zijn, die nauw samenhangen:

- ✓ Allereerst helpt het CLB bij de studie- en beroepskeuze.
- ✓ Er wordt eveneens gewerkt aan de ontwikkeling van adequate kwalificaties bij de betrokkenen in verband met schoolloopbaanontwikkeling.
- ✓ Het CLB biedt ook begeleiding bij schoolloopbaanbeslissingen.

- ✓ Ten vierde werkt het CLB mee aan een goede afstemmingszorg tussen onderwijs en leerling (en zijn milieu).

De educatieve component in deze begeleiding moet de leerling in staat stellen om zelfstandig de schoolloopbaan te plannen. Zo zal een onverwachte overstap naar een andere onderwijsvorm of -richting van het CLB extra aandacht krijgen om de overgang zo vlot mogelijk te laten verlopen.

3.3.2 Samenwerking met de GOK-leerkracht

3.3.2.1 Wat doet een GOK-leerkracht? ³

GOK staat voor gelijke onderwijskansen. Een GOK-leraar zorgt ervoor dat elk kind op school goede kansen krijgt om zich te ontwikkelen. Ook als dat kind bijvoorbeeld geen Nederlands spreekt, kansarm is, een leerprobleem heeft. Een GOK-leerkracht heeft opdrachten op verschillende niveaus.

Op klasniveau:

Als een intrinsiek onderdeel van de begeleidingsopdracht van de basisschool, leerbedreigde kinderen mee helpen opsporen in de schoolgemeenschap, deze kinderen individueel of in groepjes helpen opvangen in of buiten de klas en collega's stimuleren en ondersteunen in hun remediërende taak.

Op schoolniveau:

Bijdragen tot een vernieuwende algemene onderwijsstijl door leerkrachten te ondersteunen in hun taak en op school(overstijgend) niveau projecten mee uit te werken.

3.3.2.2 Belangrijkste resultaatgebieden

- Detectie en analyse van het probleem

Detecteren en bijdragen tot een grondige probleemanalyse via de methodes eigen aan de school.

Doel: een duidelijke kijk op de beginsituatie van het kind en op de te volgen strategie krijgen, nodig om de belemmeringen weg te werken en het niveau van de algemene klasgroep op peil te houden.

- Planning en voorbereiding

In overleg met de collega's de remediëring en de preventie aanpak voorbereiden.

³ <http://www.sintjorisbasisschool.be/FunctiebeschrijvingGOKleerkracht.pdf>

Doel: op een professionele, didactisch en pedagogisch verantwoorde wijze de vaardigheden van de kinderen bevorderen en verbeteren.

- Remediëren

In lijn met de resultaten van de analyse van de beginsituatie, in samenspraak met de zorgcoördinator en klasleerkracht een handelingsplan opstellen en begeleiden van de leerbedreigde kinderen of het mogelijk maken dat de klasleerkracht de specifieke begeleiding op zich neemt.

Doel: De socio- emotionele aspecten en de cognitieve vaardigheden van deze kinderen te bevorderen/verbeteren.

- Intern en extern overleg

Actief deelnemen aan het multidisciplinair overleg (met directie, zorgcoördinator en CLB) en kern- en/of zorgteam van de school.

Doel: de schoolwerking zo efficiënt mogelijk laten verlopen teneinde alle onderwijsactoren op elkaar af te stemmen.

- Algemene schoolwerking

In overleg met de directie de verdere concrete invulling van de taak jaarlijks bespreken en bepalen volgens organisatorische en persoonlijke mogelijkheden.

Doel: De verkregen uren GOK zo efficiënt mogelijk aanwenden.

Begeleiden van de leerkrachten:

Binnen het multidisciplinair team en binnen het schoolteam, leerkrachten begeleiden en stimuleren in hun onderwijstaak.

Doel: Bijdragen tot het integreren van de begeleiding van de (leerbedreigde) kinderen in de gehele begeleidingsopdracht van de school en preventie en remediëring mogelijk maken en voorzien.

- Klasoverschrijdende activiteiten:

Uitvoeren van, meewerken, organiseren of deelnemen aan klasoverschrijdende activiteiten.

Doel: bijdragen tot een goede werking van de school in haar geheel.

Communicatie met de ouders:

Verzekeren van een goede communicatie met de ouders.

Doel: ouders samen met de klasleerkracht informeren over de opname en vorderingen van het kind. Samen met hen een realistisch toekomstperspectief uittekenen.

- Administratieve taken:

Uitvoeren van allerlei administratieve taken.

Doel: de lessen voorbereiden, de gegevens in verband met de leerlingen up to date houden en voldoen aan een aantal wettelijke verplichtingen. De activiteiten die met betrekking op het actieplan GOK uitgevoerd worden, kunnen staven met de nodige documenten.

- Nascholing:

Instaan voor eigen nascholing en in samenspraak met de directie en zorgcoördinator het nascholingsbeleid van de school mee opstellen.

Doel: de diagnosekwaliteit verbeteren, blijven in de evolutie van de ontwikkeling van nieuwe onderwijsinzichten en de eigen kennis verbreden.

3.3.3 Samenwerking met JAC (Jongeren Advies Centrum)

Het JAC is in deze een onderdeel van CAW Brussel. Het staat in voor onthaal, begeleiding en preventie van jongeren tussen 12 en 25 jaar.

Op niveau van het secundair onderwijs is het JAC een eerstelijnsdienst die kan aangesproken worden voor begeleiding van jongeren die kampen met gevolgen van armoede op hun psychosociaal functioneren.

De cel schoolmaatschappelijk werk kan doorverwijzen, of iemand van het JAC uitnodigen op het multidisciplinair overleg betreffende een jongere.

3.3.4 Samenwerking Verenigingen waar Armen het Woord nemen

In 2014 zal het Brussels Platform Armoede (BPA) een bevraging organiseren binnen een aantal Brusselse scholen om de bevindingen van de oudergroep verder af te toetsen bij directies, leerkrachten, ouders en jongeren.

Op deze manier willen wij komen tot een samenwerkingsnetwerk over de sectoren heen: zowel welzijn als onderwijs slagen de handen in elkaar binnen een cel schoolmaatschappelijk werk. Tegelijk geven wij de armen zelf het woord, en schakelen wij (een) ervaringsdeskundige(n) in om het onderwijs werkelijk voor iedereen betaalbaar en haalbaar te maken.

Brussel met zijn superdiversiteit, grote jongerenwerkloosheid en toenemend kinderaantal kan hier dienen als pilootproject.

3.3.5 Samenwerking met Brede school

De school is geen eiland, en kinderen en hun ouders leven ook buiten de school. Brede school heeft dan ook een belangrijke rol in het bestrijden van kinderarmoede, en is evenzeer een partner van de cel schoolmaatschappelijk werk, die zich vooral focust op het aspect onderwijs en armoede. Vanuit Brede school wordt de nood aan een maatschappelijk assistent evenzeer sterk gevoeld.

3.4 Schoolmaatschappelijk werk reeds uitgebouwd in Nederland en Oost-Vlaanderen

Momenteel is er in Nederland een ontwikkeling te zien waarbij steeds meer scholen besluiten om schoolmaatschappelijk werk in te zetten. Scholen voor speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs ontvangen reeds een budget om schoolmaatschappelijk werk in te kopen. In sommige steden, bijvoorbeeld Utrecht, heeft de gemeente zelf besloten om schoolmaatschappelijk werk te financieren in het regulier onderwijs. Naar aanleiding van het 'Plan van aanpak' krijgen een aantal reguliere scholen in het primair onderwijs (met name in de grote steden) vanaf 2005 financiële middelen om maatschappelijk werk op hun school in te zetten en wordt gestart met een bijdrage voor een aantal scholen voor voortgezet onderwijs. Een aantal scholen loopt vooruit op de plannen en heeft reeds schoolmaatschappelijk werk uit eigen middelen ingekocht.

In België heeft de provincie Oost-Vlaanderen een cel voor schoolmaatschappelijk werk opgericht voor provinciale scholen. Zij hanteren volgende criteria :

Functie omschrijving

- ✓ Je onderzoekt onderwijsmoeilijkheden en reikt oplossingen aan.
- ✓ Je komt tussen bij problemen in de ruime context van de leerling.
- ✓ Je voert gesprekken met leerlingen, individueel of in groep.
- ✓ Je hebt contacten en voert gesprekken met de ouder(s) en/of verantwoordelijken van de leerling.
- ✓ Je legt huisbezoeken af en voert sociaal onderzoek uit in de leefomgeving van de leerling.
- ✓ Je overlegt en werkt samen met directie, leerkrachten en interne leerlingbegeleiding op school.
- ✓ Je overlegt, werkt samen met en verwijst door naar externe diensten (jongerenwelzijn, jeugdhulpverlening, algemeen welzijnswerk, OCMW, geestelijke gezondheid,...).
- ✓ Je informeert en adviseert rond onderwijswetgeving, sociale wetgeving en jongerenrecht.

Profiel

Kennisniveau:

- ✓ Kennis van jeugdrecht en familierecht.
- ✓ Kennis van onderwijswetgeving, in het bijzonder over de organisatie en structuur van het onderwijs en leerlingenwetgeving.
- ✓ Basiskennis van de sociale wetgeving.
- ✓ Kennis van sociale kaart.
- ✓ Kennis van de algemene psychologie en de ontwikkelingspsychologie bij kinderen en jongeren.
- ✓ Kennis van behandelingsmethoden, verschillende therapeutische strekkingen en recente tendensen in de hulpverlening bij kinderen en jongeren.
- ✓ Kennis van gesprekstechnieken en motivatietechnieken.
- ✓ Kennis van zowel de “binnenkant” als de “buitenkant” van armoede.

Zelfstandigheidsniveau:

- ✓ Je staat zelfstandig in voor het verzamelen, verwerken, verstrekken van informatie, het geven van adviezen en het begeleiden van leerlingen.
- ✓ Je werkt doelgericht en methodisch met betrekking tot onderzoek, rapportering en signalisering.

Communicatief niveau:

- ✓ Je beschikt over een gezond en professioneel inlevingsvermogen.
- ✓ Je toont veel luisterbereidheid.
- ✓ Je beschikt over een ruime taalvaardigheid zowel schriftelijk als mondeling.
- ✓ Je hanteert een meerzijdige partijdigheid in denken en handelen.
- ✓ Je weet correct deontologisch te handelen.

4 Besluit

Wij zijn van oordeel dat alleen een CLB, alleen GOK-leerkrachten onvoldoende opgeleid zijn om al deze taken te kunnen uitvoeren, en al zeker binnen de specifieke context van mensen in armoede, wat op zich ook een complex probleem is. Hiervoor is onvoldoende tijd.

Wij vragen expertise inzake een multimethodische aanpak in een multiculturele omgeving met multiprobleemgezinnen en menen dat dit een opdracht is voor de tandem maatschappelijk assistenten/ervaringsdeskundigen binnen een samenwerkingsverband tussen alle voorgaande partners op het werkveld, zijnde een cel schoolmaatschappelijk werk waarbinnen elk zijn expertise inzet. Dit is sectoroverschrijdend werken.

*VWAWN kunnen hun rol spelen door wantoestanden aan te klagen bij monde van arme ouders. Maar: Verenigingen waar Armen het Woord nemen kunnen **GEEN individuele hulp verlenen, deze cel schoolmaatschappelijk werk kan dat wel.***

*VWAWN kunnen vorming geven aan ouders inzake rechten en plichten. MAAR Zij kunnen **NIET individueel helpen bij het openen van rechten, deze cel schoolmaatschappelijk werk kan dat wel.***

Bovendien: VWAWN kunnen het onderwijs en zijn personeel sensibiliseren en ervoor zorgen dat toekomstige leraars en leerkrachten in hun opleiding meer verdieping krijgen in het thema armoede.

